

Særlige klasser får flere unge med autisme stærkt gennem gymnasiet

Et stigende antal unge har en autismediagnose. En stor del af dem kan gennemføre en gymnasieuddannelse – med stærke resultater endda. Men det er afgørende, at undervisningen og rammerne passer til de unges behov. Ny stor evaluering viser, at elever i gymnasiernes **særlige ASF-klasser** kommer markant bedre gennem gymnasiet, end ASF-elever i ordinære klasser.

Af **Signe Tonsberg**

Måske har du en elev som Albert: Han er knivskarp, pligtopfyldende og dygtig til dit fag, men han trives bedst, når han ved, hvad han skal. Det sociale er ikke lige hans yndlingspil, og indimellem har han brug for hjælp til at navigere i krav, fag og skole, så det hele ikke smelter ned for ham. Albert har autisme eller autismspektrumforstyrrelse (ASF), som det også kaldes.

Albert her er bare et tænkt eksempel, men der kommer flere og flere børn og unge som ham. En stor del af dem har evnerne til at få en studentereksamen. Nogle klarer sig fint igennem gymnasietiden i en almindelig gymnasieklasse, mens andre ganske vist

har de faglige evner, men har brug for faste rammer, struktur og pædagogisk støtte for at få deres studentereksamen i hus. Netop behovet for en særligt tilrettelagt gymnasieuddannelse målrettet unge med autisme var grunden til, at Høje-Taastrup Gymnasium i 2007 oprettede landets første ASF-klasse. Siden er en række gymnasier og VUC'er over hele landet fulgt efter og har oprettet ASF-klasser og andre skræddersyede klasser målrettet unge med forskellige udfordringer og særlige behov. Klasserne er struktureret forskelligt, men er generelt karakteriseret ved færre elever, højere grad af struktur og stilladsering og en systematisk adgang for eleverne til en-til-en specialpædagogisk støtte hos fx en mentor.

Støtte giver større huesikkerhed

Nu har vi så for første gang fået et overblik over både udbredelsen og effekten af ASF-klasserne og de beslægtede særligt tilrettelagte klasser. Det er EVA – Danmarks Evalueringsinstitut – der har lavet evalueringen for Børne- og Undervisningsministeriet, og konklusionen er klar:

Gymnasieelever med autisme, der går i særlige ASF-klasser, har markant større sandsynlighed for at gennemføre gymnasiet og starte på en videregående uddannelse sammenlignet med elever med en autismediagnose, som går i ordinære gymnasieklasser.

Høje-Taastrup Gymnasium har i mere end 15 år tilbudt gymnasial uddannelse til unge med diagnoser inden for autismspektret.

"Evalueringen viser, at den indsats, eleverne møder i ASF-klasserne, virker. Det handler både om rammerne, et lavt elevantal, pædagogikken og det fællesskab, de unge bliver en del af i en ASF-klasse," fortæller Kristian Quistgaard Steensen, som er konsulent hos EVA og har været projektleder for evalueringen.

ASF-klasser har signifikant positiv effekt

I en såkaldt matchinganalyse har EVA gjort ASF-elever, som går i de særlige klasser, og tilsvarende elever i de ordinære klasser, helt sammenlignelige ved at rense for alle relevante faktorer som køn, socioøkonomisk baggrund, etnicitet, alder etc. Resultatet er,

at sammenlignet med ASF-elever i ordinære klasser har ASF-elever i en ASF-klasse markant større sandsynlighed for at gennemføre gymnasiet og starte på en videregående uddannelse.

"Vi kan se, at den gennemsnitlige sandsynlighed for, at en ASF-elev gennemfører gymnasiet på normeret tid i en ASF-klasse, er signifikant højere, når vi sammenligner med en tilsvarende ASF-elev, som går i en almindelig klasse. Det samme gælder, når vi sammenligner frafald, total gennemførelse og overgang til videregående uddannelse inden for to år efter afsluttet studentereksamen," siger Kristian Quistgaard Steensen.

Så lad os tage et kig på procenterne:

- **Få hue på:** En elev i en ASF-klasse har 70 procent sandsynlighed for at gennemføre gymnasiet. En elev med en ASF-diagnose i en ordinær klasse har 58 procent sandsynlighed for at gennemføre gymnasiet.
- **Til tiden:** En elev i en ASF-klasse har 67 procent sandsynlighed for at gennemføre gymnasiet på normeret tid. For en tilsvarende elev i en almen klasse er tallet 52 procent.
- **Falde fra:** Den gennemsnitlige sandsynlighed for at falde fra i løbet af det første år i gymnasiet er 16 procent for en elev i en ASF-klasse. Tallet for en tilsvarende elev i en ordinær klasse er 24 procent.
- **Læse videre:** Sandsynligheden for, at en ung starter på en videregående uddannelse to år efter at have bestået sin studentereksamen, er 75 procent for elever, der kommer fra en ASF-klasse, og 67 procent for en ASF-elev, som har gået i ordinære gymnasieklasser.

Kort forklaret: Forskellen på ASF-klasser og særligt tilrettelagte klasser

EVA's evaluering og kortlægning omfatter både ASF-klasser og særligt tilrettelagte klasser. En af de helt væsentlige forskelle på de to typer tilbud er antallet af elever.

ASF-klasser

- I ASF-klasser går der max 12 elever.
- Eleverne skal have en autismediagnose for at blive optaget.
- Skolen bliver kompenseret via det såkaldte skygge-taxameter, så man får økonomi, der svarer til, at der går 28 elever i klassen.
- Staten regulerer antallet af ASF-klasser. Lige nu er der 14 i landet. I sommeren 2022 er der givet grønt lys til, at der kan oprettes yderligere seks ASF-klasser i landet. Som skole skal man søge om at blive godkendt.

Særligt tilrettelagte klasser

- I de særligt tilrettelagte klasser kan der gå op til 28 elever. Det er den enkelte skole, der sætter klasseloftet.
- De særligt tilrettelagte klasser består af en lidt bredere elevgruppe. Det kan fx være elever med diagnoser som ASF, ADHD, angst, depression etc.
- Uddannelsesstederne gør meget ud af at sammensætte klasserne med blik for, at den samlede elevgruppe har kompatible støttebehov og kan fungere sammen.
- Skolerne kan frit oprette særligt tilrettelagte klasser, men bliver ikke kompenseret økonomisk for en lavere klassekvotient. Mange skoler oplever, at det er en økonomisk udfordring at drive klasserne.
- 21 uddannelsessteder i Danmark tilbyder i øjeblikket særligt tilrettelagte klasser.
- Frafaldet i de særligt tilrettelagte klasser er større end i ASF-klasserne. I de særligt tilrettelagte klasser gennemfører 54 procent af eleverne på normeret tid. For elever i ASF-klasserne er det 64 procent.
- Til gengæld har studenter fra de særligt tilrettelagte klasser den højeste karakterudvikling. Studenter fra de særligt tilrettelagte klasser får et karaktergennemsnit til studentereksamen, som er i gennemsnit 1,4 karakterprocent højere end den unges karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangseksamen. Gennemsnittet til studentereksamen er 7,5 for studenter fra særligt tilrettelagte klasser. For elever i ASF-klasser er gennemsnittet 7,2.

Kilde: EVA: Evaluering af ASF-klasser og særligt tilrettelagte klasser

Blomstrer på en helt ny måde

Undersøgelsen bygger både på en lang række kvantitative data og udtræk og på kvalitative data i form af interviews med ledere og lærere og mentorer i ASF-klasser og særligt tilrettelagte klasser. Både taldata og interviews vidner om, at den rette struktur og støtte er afgørende for elevgruppen.

"Lærere og ledere fortæller, hvordan eleverne både gennemgår en faglig, personlig og social udvikling i løbet af deres gymnasieår. For nogle elevers vedkommende er det første gang, de får venner og kan holde til at være en del af et socialt fællesskab. De beskriver også en stor gensidig forståelse og stærke bånd mellem de unge. Man har en forståelse for, hvad de andre kæmper med," fortæller Kristian Quistgaard Steensen.

"Lærere og ledere fortæller om dimissionsarrangementer, hvor forældre græder over den udvikling, deres børn har været igennem i løbet af uddannelsen. Vi hører om forældre, der fortæller, hvordan deres barn er blomstret op og modnet på en måde, som de ikke havde turdet håbe på, da han eller

hun begyndte i klassen,” fortæller Kristian Quistgaard Steensen.

Tydelige rammer, støtte og tryghed

Men hvad er det så præcist, skolerne gør, som tilgodeser behovet hos eleverne i ASF-klasserne og de særligt tilrettelagte klasser?

EVA's evaluering viser, at det især er fire grundlæggende forhold, som eleverne i de to typer klasser har brug for:

1. Særlige og **tydelige rammer** om undervisningen og skolegang.
2. Mulighed for **faglig og personlig støtte** til den enkelte elev.
3. **Faste og kvalificerede lærere og mentorer.**
4. **Trygge relationer** til og **rammesat samvær** med andre elever.

”Det virker at skabe et roligt og forudsigeligt læringsmiljø og nogle strukturerede rammer. Undervisningen er typisk meget stilladseret og struktureret. Og så er der undervejs et skarpt blik for den enkelte elev og hans eller hendes støttebehov. Der er på den ene side mulighed for at trække sig tilbage til et *safe space* i løbet af dagen, fx i form af et særskilt stillerum. På den anden side hjælper fagpersoner og mentorer også med at rammesætte det sociale samvær, som kan være vanskeligt for målgruppen. Det kan fx handle om at organisere brætspil i frikvartererne eller støtte eleverne i at tage del i en gymnasiefest på deres egne præmisser,” forklarer han.

Lavt klasseloft virker

EVA-undersøgelsen kortlægger og evaluerer som nævnt både landets ASF-klasser og andre særligt tilrettelagte klasser målrettet unge med diagnoser knyttet til psykiske eller adfærdsmæssige vanskeligheder. Men hvad er forskellen helt præcist? Den største forskel er antallet af elever og økonomi. I ASF-klasserne er der et loft på 12 elever, og skolerne, der har godkendelse til at have klasserne, bliver kompenseret, så taxameterfinansieringen svarer til en fuld klasse. I de særligt tilrettelagte klasser er der derimod ikke noget loft over antallet af elever, og skolerne bliver ikke kompenseret økonomisk, hvis de har et lavere klasseloft end standarden på 28 elever. Det er en udfordring.

”Lærere og ledere fortæller om dimissionsarrangementer, hvor forældre græder over den udvikling, deres børn har været igennem i løbet af uddannelsen.”

Kristian Quistgaard Steensen

”Vi kan se en positiv effekt af det lave klasseloft på 12 elever i ASF-klasserne. Med mange flere elever i klassen er det en udfordring at se den enkelte elevs støttebehov. Det kan føre til frafald. Så en pointe i vores evaluering er, at det vil være godt givet ud, hvis man kan se på muligheden for at supplere taxametertilskuddet til de særligt tilrettelagte klasser, så de kan sænke klassekvotienten, så eleverne i endnu højere grad kan få den rette individuelle støtte af lærere og mentorer,” siger Kristian Quistgaard Steensen.

Pointen bakkes op af den ekspertgruppe med solid viden om autismefeltet, der har fulgt og bidraget til evalueringen.

”Ekspertgruppen understreger også, at det er afgørende for tilbuddene, at man har et lavt klasseloft, da man ellers ikke kan bruge den type pædagogik, der er nødvendig,” siger Kristian Quistgaard Steensen.

Hvad er autisme?

Autisme er en medfødt gennemgribende udviklingsforstyrrelse, som viser sig meget forskelligt hos den enkelte person med autisme. Nogle bliver diagnosticeret som små, andre i teenagealderen eller som voksne.

Der findes flere autismediagnoser, fx infantil autisme, atypisk autisme og Aspergers Syndrom.

Man kan have autisme inden for et bredt spektrum. Derfor bliver autisme også kaldt for autismespektrumforstyrrelse, som forkortes ASF. Nogle mennesker med autisme er særdeles højt begavede, andre er ikke.

Når man skal forklare autisme, lyder en hyppigt brugt vending: ”Hvis du har mødt et menneske med autisme, har du mødt ét menneske med autisme.” Det er et forsøg på at forklare, hvor forskelligt autisme kan vise sig hos den enkelte.

For at få en autismediagnose må man have udfordringer inden for tre områder: Socialt samspil, forestillingsevne og kommunikation.

Det er ikke unormalt, at mennesker med autisme også har andre diagnoser, som fx ADHD, OCD eller angst.

En del elever med autisme har glæde af en fast struktur og stilladsering i undervisningen, mulighed for at trække sig og holde pause, individuel støtte til det, som er svært, og at det sociale bliver rammesat lidt mere.

En del mennesker med autisme har særinteresser, som fx viser sig ved, at de dykker dedikeret ned i et emne og ved kolossalt meget om det.

Nogle mennesker med autisme har også sanseforstyrrelser og kan opleve hverdagens lyde, lys, synsindtryk og berøringer kraftigt og måske generende.

Den svære restgruppe

Uanset om det er ASF-klasser eller de særligt tilrettelagte klasser, er de ikke blot med til at få en særlig gruppe unge gennem en ungdomsuddannelse. De er også med til at løse et samfundsproblem. For i Danmark har vi en restgruppe af unge, som hverken er i gang med en uddannelse eller har et arbejde efter grundskolen. Kristian Quistgaard >

Skal gymnasiet trykke på den specialpædagogiske speeder?

Forsker Hanne Forsberg har med interesse læst EVA's evaluering af særlige klasser for unge med autisme og andre udfordringer. Ifølge hende er det helt nødvendigt, at specialpædagogikken og en inkluderende tilgang får en større plads på fremtidens gymnasier.

Af **Signe Tonsberg**

Gymnasierne har gode muligheder for at medvirke til, at en endnu større gruppe unge får en ungdomsuddannelse og får mod på også at tage en videregående uddannelse. En generelt mere inkluderende tilgang og tilbud som fx de særlige ASF-klasser, som du kan læse om på de foregående sider i magasinet, er vejen frem, pointerer forsker Hanne Forsberg. Hun har gennem et langt arbejdsliv både arbejdet i praksis med og forsket i udsatte børn og unges deltagelsesmuligheder. For to år siden var hun med til at afdække og evaluere overgangen til ungdomsuddannelser for unge med handicap for Socialstyrelsen.

Hvis gymnasierne vil følge med tiden og behovet hos kommende ungdomsårgange, må man tænke både i særlige klasser som fx ASF-klasser, men i lige så høj grad gøre hele skolens læringsmiljø og fællesskab inkluderende, pointerer Hanne Forsberg, som har læst EVA's evaluering.

"Som samfund vil vi vinde rigtig meget ved at få en større målgruppe igennem en ungdomsuddannelse. Det styrker sammenhængskraften, og jo længere vi kan spille de unge ind på banen, desto bedre. Når evalueringen viser, at der er 70 procent sandsynlighed for, at en elev i en ASF-klasse gennemfører gymnasiet kontra 58 procent for en ASF-elev i en almenklasse, siger det mig, at det kan lykkes at løse opgaven med den rette tilrettelæggelse og de rigtige rammer," siger Hanne Forsberg.

"Vi ved, at der er muligheder i at styrke unge, som fx ligger inden for autismespektret til at gennemføre en ungdomsud-

dannelse. Det er klogt, at de gymnasiale uddannelser går så langt, de overhovedet kan med at etablere specialpædagogiske miljøer. Vi skal muliggøre, at så mange som muligt tager en gymnasial uddannelse," siger Hanne Forsberg.

Rammesætte det sociale

Især ser hun meget positivt på det arbejde, man gør i ASF-klasserne og de særligt tilrettelagte klasser med at rammesætte det sociale samvær med andre elever.

"Nogle mennesker har livet igennem store udfordringer med social kontakt, men med den rette støtte til det i gymnasiet, behøver det ikke være sådan. Som professionelle har vi et medansvar for at sætte de rammer, som appellerer til fællesskab for de unge. Og vi ved, at det sociale fællesskab også mindsker risikoen for at droppe ud af uddannelsen," siger Hanne Forsberg.

Hun peger også på, at selve rummene og de fysiske rammer er en vigtig knap, gymnasierne kan skruer på for at give plads til mange forskellige unge i fællesskabet.

"Vi må hele tiden tænke på, hvordan vi kan variere og lave fleksible læringsmiljøer, som passer til den aktuelle ungdomsårgang, vi nu står med. Måske skal vi tænke indretningen om, så der både er stillerum til dem, som har brug for at trække sig og et løbebånd og et fitnessrum, for dem som har brug for at brænde noget krudt af."

For som skole har man et særligt ansvar for at skabe fællesskaber, hvor de unge kan lykkes. Men her skal skolerne kæmpe mod en særlig mekanisme, forklarer hun:

"Jo større udfordringer det enkelte individ har, desto større lyst har vi til at placere hele

udfordringen i den enkelte og sige, 'jamen i gymnasiet skal du bare tilpasse dig og passe ind i en klasse med 27 andre'. Det er bare ikke alle, der kan det, og hvis vi sætter nogle andre rammer, så kunne det jo være, at den enkelte ville have forudsætningerne for at lykkes," siger Hanne Forsberg.

Gearskifte og systematisk beredskab

De fleste moderne gymnasier har fokus ikke bare på fag, men også på trivsel, relationer og fællesskaber. Hanne Forsberg peger på, at der er brug for et decideret gearskifte i gymnasiesektoren, så man har et systematisk beredskab og tilpasser sig den aktuelle gruppe af unge.

Hanne Forsberg har undervist på diplomuddannelsen i specialpædagogik på VIA University College i mere end ti år. Her har hun været med til at uddanne en lang række lærere, pædagoger og mentorer, som arbejder med børn og unge i dagtilbud, i grundskolen og på ungdomsuddannelserne. En af de helt centrale grundpiller, hvis inklusionsopgaven skal lykkes for ungdomsuddannelserne, er, at de professionelle har de relationelle og specialpædagogiske kompetencer, påpeger hun.

"Det kan være en mangelvare. Især på ungdomsuddannelserne handler det meget om fag. Men fag er ikke nok. Vi ved fra forskningen, at vi udvikler os og lærer bedst, når vi trives. Det gælder uanset elevgruppen. Så når underviserne får større viden og indsigt i det relationelle og de psykologiske mekanismer, kan de bygge det sammen med den fagfaglige viden. Jeg mener, vi er nødt til at sætte yderligere perspektiv på, hvordan

ungdomsuddannelserne får de specialpædagogiske kompetencer, som skal til for at håndtere den mangfoldighed af unge, som uddannelserne modtager,” siger Hanne Forsberg.

Ingen lærere kan inkludere 28 elever alene

Når man skal rumme en mangfoldig gruppe, kommer man ikke udenom, at økonomi og ressourcer er en faktor.

”Når man står med 28 elever og fem af dem har udfordringer, så dumper selv den dygtigste lærer i at lave inkluderende læringsmiljøer. Det er derfor, metoder som fx co-teaching, hvor man har en specialpædagogisk kompetence med i klassen, kan hjælpe. Men det kræver, at sektoren tænker nyt,” påpeger Hanne Forsberg.

Og her er der inspiration at hente fx fra grundskolen. I Aarhus Kommune har man på folkeskoleområdet siden 2016 haft såkaldte Nest-klasser. Her går der 16 elever: fire af eleverne har diagnoser inden for autismespektret og de 12 elever er skolens almindelige distriktsbørn. Filosofien bag er, 'hvis børn ikke lærer på den måde, vi underviser dem, må vi undervise dem på en måde, så de lærer'. I Nest-klasserne bliver eleverne undervist af to lærere, og klassen er indrettet, så den understøtter elevernes læring bedst muligt.

”Det er helt tydeligt, at alle børn har glæde af tiltagene med tydelige rammer og struktur. Og her er måske noget, både almenskolen og gymnasiet kan lære af.”

Hanne Forsberg er uddannet lærer og har en master fra Aarhus Universitet i specialpædagogik. Har i en lang årrække forsket i børn og unge i udsatte positioner og bidraget til flere evalueringer for ministerier og styrelser blandt andet om overgang til ungdomsuddannelse for unge med handicap. Hanne Forsberg har senest været ansat 18 år på VIA University College, hvor hun blandt andet har undervist lærere, pædagoger og mentorer på diplomuddannelsen i specialpædagogik.

”Vi kan se en positiv effekt af det lave klasse loft på 12 elever i ASF-klasserne. Med mange flere elever i klassen er det en udfordring at se den enkelte elevs støttebehov. Det kan føre til frafald.”

Kristian Quistgaard Steensen

Steensen henviser til en ny analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, som viser, at der er cirka 50.000 unge mellem 15-24 år, der har grundskolen som højest fuldførte uddannelsesniveau, og som står uden for uddannelse og job.

”Af analysen fremgår det, at små 40 procent af de unge i denne gruppe har et psykisk handicap, som fx autisme eller ADHD. ASF-klasser og de andre særligt tilrettelagte klasser medvirker netop til, at en del af den gruppe unge får en ungdomsuddannelse og overgår til videregående uddannelse. Så hvis vi gerne vil have flere unge bedre med igennem uddannelse, uanset hvad de måtte kæmpe med af udfordringer, så indikerer vores evaluering, at pengene er godt givet ud ved at investere i ASF-klasser og særligt tilrettelagte klasser,” siger Kristian Quistgaard Steensen og tilføjer:

”Vi håber, at evalueringen kan skubbe til, at flere unge, som ellers var endt uden for systemet, kan få et meningsfuldt ungdomsuddannelses tilbud, hvor de kan udvikle sig fagligt, personligt og socialt,” siger Kristian Quistgaard Steensen.

Langt mellem jyske og fynske ASF-klasser

Evalueringen viser, at der er flere ansøgere, end der er pladser i landets ASF-klasser og særligt tilrettelagte klasser. Problemet er lige nu størst på Fyn og i Jylland, hvor der er længere mellem tilbuddene, og hvor antallet af pladser slet ikke matcher efterspørgslen. Fx er der kun én uddannelsesinstitution med klasserne på hele Fyn.

Lige nu er der særligt tilrettelagte klasser på 21 gymnasier, hf og VUC'er i Danmark, og der er 14 ASF-klasser fordelt på 12

skoler i Danmark. Ministeriet har i år givet grønt lys for, at der kan etableres yderligere seks ASF-klasser. Og det kan der være særdeles god grund til. For alt tyder på, at målgruppen for klasserne vil vokse støt de kommende år med det stigende antal børn og unge, som får diagnoser blandt andet inden for autismespektret.

”Når man ser på udviklingen i antallet af ASF-diagnoser i dagtilbud og grundskole, kommer der helt klart til at være en langt større efterspørgsel på skoletilbud på gymnasialt niveau for den målgruppe i de kommende år,” siger Kristian Quistgaard Steensen og tilføjer, at der også er god grund til at se på, om de nuværende tilbud til målgruppen, som typisk er hf og stx, burde suppleres med flere erhvervs-gymnasiale tilbud på hhx og htx. ●

Læs hele evalueringen på eva.dk

Kristian Quistgaard Steensen er evalueringskonsulent og projektleder hos EVA, Danmarks Evalueringsinstitut. Kristian Quistgaard Steensen har været projektleder for og står sammen med en række kolleger bag 'Evaluering af ASF-klasser og andre særligt tilrettelagte klasser'. Evalueringen er udkommet i september 2022.

Læs mere på gymnasieforskning.dk

- 📄 Hf for unge med ASF – slutevaluering: Tine Holm.
- 📄 Gymnasieforbud for elever med Aspergers syndrom – slutevaluering: Rikke Kirkeskov Sørup.
- 📄 Hvor langt skal vi gå?: Steen Beck.